

ข้อมูลสรุปผล “เบื้องต้น”
รายงานผลการสำรวจภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตร
ในศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร ประจำปี พ.ศ. 2563

ศูนย์เรียนรู้การเพิ่มประสิทธิภาพการผลิตสินค้าเกษตร (ศพก.) จัดตั้งขึ้นโดยมีเป้าหมายเพื่อให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านการเกษตรของชุมชนที่เกิดจากปรับตัวเพื่อพัฒนาด้านการเกษตร สามารถตอบสนองต่อความต้องการแก้ไขปัญหาและยกระดับศักยภาพด้านการเกษตรของชุมชนได้ โดยเน้นการเรียนรู้จากเกษตรกรต้นแบบหรือผู้ร่วมอาชีพเดียวกันที่ประสบความสำเร็จ ช่วยเหลือและเรียนรู้ร่วมกันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับเกษตรกร กลุ่มเกษตรกรและชุมชน ถือเป็นศูนย์เรียนรู้ที่บริหารจัดการโดยภาคประชาชน ขณะเดียวกันก็เป็นกลไกสำคัญ ในการพัฒนาการเกษตรแบบมีส่วนร่วมของประเทศโดยการสนับสนุนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งจากภาครัฐและเอกชน การสำรวจสถานการณ์การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและนวัตกรรมด้านการเกษตรของ ศพก. ครั้งนี้ ถือเป็น การสำรวจครั้งแรกโดยได้ดำเนินการสำรวจ ศพก. ที่มีทั้งหมดจำนวน 882 ศูนย์ ใช้แบบสำรวจออนไลน์เป็นเครื่องมือเก็บข้อมูล เริ่มเมื่อเดือนตุลาคม 2562 ผลของการสำรวจได้ประมวลสรุปผลเบื้องต้น ดังนี้

1. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่และการใช้ประโยชน์ พบว่า ศพก. ร้อยละ 29.59 (261 ศพก.) ไม่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ และร้อยละ 70.41 (621 ศพก.) มีภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ โดย ศพก. ร้อยละ 15.62 (97 ศพก.) ที่มีภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่แต่ไม่มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ ในขณะที่ ร้อยละ 84.38 (524 ศพก.) มีการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ ซึ่งสามารถจัดประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ใช้ประโยชน์ได้ 13 ประเภท (ภาพที่ 1) สำหรับประเภทที่มีการใช้ประโยชน์มากที่สุดคือ ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการจัดการและการรักษาพืช ประโยชน์ของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญที่สุดคือ สามารถเพิ่มรายได้ให้แก่เกษตรกรได้ อนึ่ง ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีนั้นมาจากการพัฒนาต่อยอดจากภูมิปัญญาเดิม ซึ่งมีระยะเวลาที่ภูมิปัญญาท้องถิ่นนั้นได้รับการสืบทอด/เป็นเจ้าของ/พัฒนาต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น คิดเป็นค่าเฉลี่ย 16 ปี ระยะเวลา มากที่สุดคือ 400 ปี และน้อยที่สุดคือ น้อยกว่า 1 ปี ส่วนช่องทางการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่พบมากที่สุดคือ การบอกเล่าสืบทอดกันมาในชุมชน

2. ด้านนวัตกรรมการเกษตร พบว่า ศพก. ร้อยละ 27.44 (242 ศพก.) ไม่มีการใช้นวัตกรรม การเกษตร และร้อยละ 72.56 (640 ศพก.) มีการใช้นวัตกรรมการเกษตร ซึ่งสามารถจำแนกนวัตกรรม การเกษตรที่มีการใช้ใน ศพก. ได้ 4 ประเภท (ภาพที่ 2) โดยประเภทที่มีการใช้ใน ศพก. มากเรียงตามลำดับคือ การผลิต การแปรรูปผลิตภัณฑ์ ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน และอื่น ๆ เมื่อพิจารณาชนิดของนวัตกรรมการเกษตรแล้วจะสามารถจำแนกออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่ ดังนี้

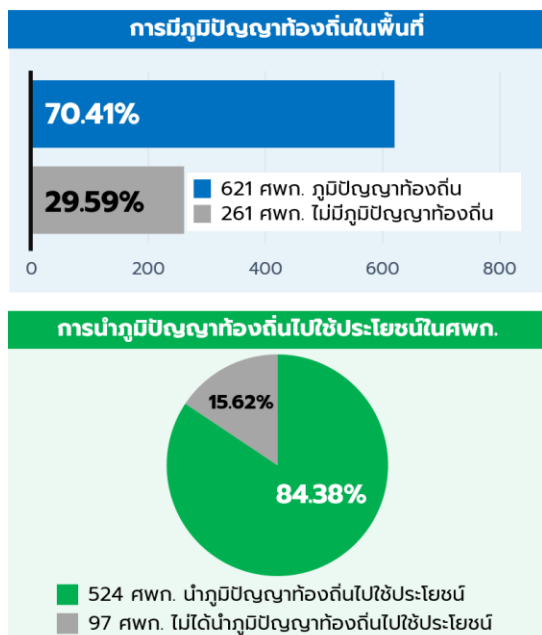
2.1 โรงเรือนปลูกพืชและการให้น้ำ พบว่า ศพก. ร้อยละ 71.09 (627 ศพก.) ไม่มีโรงเรือนปลูกพืช และร้อยละ 28.91 (255 ศพก.) มีโรงเรือนปลูกพืช โดยมีจำนวนโรงเรือนปลูกพืชมากที่สุด 5 โรงเรือน และน้อยที่สุด 1 โรงเรือน โรงเรือนปลูกพืชดังกล่าวส่วนใหญ่จะก่อสร้างด้วยตนเอง สำหรับหน่วยงานคือที่มีบทบาทมากที่สุดในการสนับสนุนโรงเรือนปลูกพืชคือกรมส่งเสริมการเกษตร สำหรับวิธีการให้น้ำภายในโรงเรือนปลูกพืชและภายในแปลงปลูกพืชพบว่า มีการใช้สปริงเกอร์มากที่สุด และเกษตรกรส่วนใหญ่จะควบคุมการให้น้ำภายในโรงเรือนปลูกพืชและแปลงปลูกพืชด้วยตนเอง

2.2 การใช้พลังงานแสงอาทิตย์ พบว่า ศพก. ร้อยละ 75.06 (662 ศพก.) ไม่มีการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ และร้อยละ 24.94 (220 ศพก.) มีการใช้พลังงานแสงอาทิตย์หลายรูปแบบ ส่วนใหญ่เป็นการใช้พลังงานแสงอาทิตย์ในการสูบน้ำ นอกจากนี้ยังพบว่า ศพก. ร้อยละ 95.35 (841 ศพก.) ไม่มีโรงเรือนพลังงานแสงอาทิตย์ และร้อยละ 4.65 (41 ศพก.) มีโรงเรือนพลังงานแสงอาทิตย์ 1 - 2 โรงเรือน

2.3 พันธุ์พืชที่นำมาใช้ในการทำการเกษตร พบว่า ศพก. ร้อยละ 60.09 (530 ศพก.) ไม่มีการนำพันธุ์พืชพื้นเมืองมาใช้ทำการเกษตร และร้อยละ 39.91 (352 ศพก.) มีการนำพันธุ์พืชพื้นเมืองมาใช้ในการทำการเกษตร สำหรับพันธุ์พืชพื้นเมืองที่นิยมนำมาใช้ทำการเกษตร เช่น พืชผัก ข้าว ไม้ผล และสมุนไพร ตามลำดับ สำหรับพืชพันธุ์ใหม่ที่นำมาใช้ในการทำการเกษตร พบว่า มี ศพก. เพียงร้อยละ 38.78 (342 ศพก.) ที่นำพันธุ์พืชใหม่มาใช้ในการทำการเกษตรมากตามลำดับได้แก่ ไม้ผล ข้าว พืชผัก และสมุนไพร

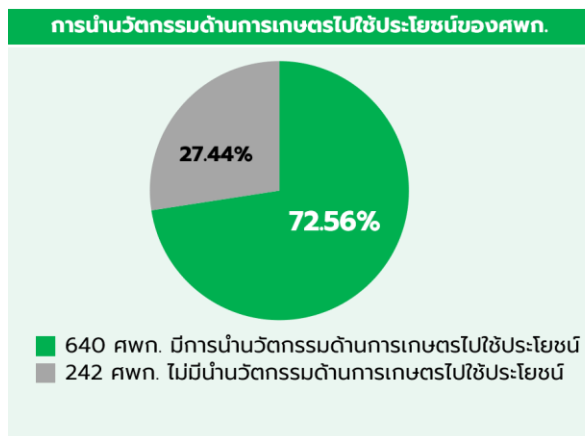
2.4 อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ เครื่องจักรเพื่อการเกษตร พบว่า ศพก. ร้อยละ 59.64 (526 ศพก.) ที่ได้มีการระบุว่ามีการใช้อุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้ และเครื่องจักรทางการเกษตร/การแปรรูป ในกิจกรรมของ ศพก. โดยส่วนใหญ่ถูกนำมาใช้ในกระบวนการดูแลรักษาการผลิตให้มีประสิทธิภาพ รองลงมาคือการแปรรูปและการเตรียมดิน นอกจากนี้ยังพบว่า เกษตรกรต้นแบบของ ศพก. มีความรู้ด้านช่าง สามารถซ่อมแซมหรือดัดแปลงอุปกรณ์ได้ด้วยตนเองมากถึงร้อยละ 63.95 (564 ศพก.)

ภาพที่ 1 ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ประเภทภูมิปัญญาฯ ที่ใช้ประโยชน์ใน ศพก.	จำนวน	ร้อยละ
1) พืช_การเตรียมการก่อนการปลูกพืช	83	13.37
2) พืช_การจัดการและการอารักขาพืช	376	60.55
3) พืช_การเก็บเกี่ยวและการจัดการหลังการเก็บเกี่ยว	11	1.77
4) ประมง	15	2.42
5) ปศุสัตว์	25	4.03
6) แผลงเศรษฐกิจ	11	1.77
7) เกษตรกรรมยั่งยืน	40	6.44
8) การจัดการน้ำและดิน	36	5.80
9) การแพทย์แผนไทยและสมุนไพร	79	12.72
10) เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร	42	6.76
11) ผลิตภัณฑ์และการแปรรูป	358	57.65
12) วัฒนธรรม/ความเป็นอยู่	98	15.78
13) อื่น ๆ	11	1.77

ภาพที่ 2 นวัตกรรมด้านการเกษตร

ประเภทนวัตกรรมด้านการเกษตร	จำนวน	ร้อยละ
1) การผลิต*	744	84.74
2) การแปรรูปผลิตภัณฑ์	106	12.07
3) ระบบเกษตรกรรมยั่งยืน	5	0.57
4) อื่น ๆ	23	2.62

*หมายเหตุ : ศพก.ระบุชื่อนวัตกรรมที่ใช้ใน ศพก. มากกว่า 1 ชนิด

สามารถดาวน์โหลดข้อมูลรายละเอียดเบื้องต้นได้จาก

<https://bit.ly/2Q9imzb>